

ליקוטי מוהר"ן

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

אמר שצריכים ללמד אותו הרבה עד שיהיה שגור בעל פה. ואמר
בפרוש שהלמוד בחבוריו הקדושים הוא אתחלתא דגאלה. ואמר
ללמד גם בעיון גדול, כי יש עמקות גדול ונפלא בספריו ובתורתו
הקדושה והנוראה מאד, עד אין סוף ואין תכלית: (חי"מ שמו)

ליקוטי מוהר"ן ביאור חברותא ללימוד בעיון

מבוא לביאור

הביאור מורכב מג' חלקים:

הראשון:

ביאור הפשוט, ששולב בגרסת התורה והוא מסקנת העיון שבהערות

החלק השני:

ההערות, בנוי על פי רוב בדרך של קושיא" ותירוץ. ופתיחת כל המראה מקומות עם מפרשיהם כדי שהלומד יוכל בעצמו לדון בדיוק הדברים ולא יוכרח לסמוך עלי. שעל כן נקרא חיבור זה חברותא, כי הכוונה להיות עזר ללומד ולא ספר חידושי תורה אע"פ שמובלעים בו גם הרבה חרושים.

והשלישי:

היא הקדמה לתורה שהיא מבט כללי על התורה, שאמור לקשור את כל חלקי התורה בקשר אחד. ועוד גם לבאר נושאים שבמיוחד קשים להבנה בתורה.

ההקדמה:

היא מסקנת העיון שבהערות לכן אין בה כמעט ראיות למבואר בה.

ובסופה הקושיות שהתעוררו בזמן הלימוד כדי להקל על הלומד, כידוע שתירוץ בלא שקודמת לו הקושיא המביאה אותו לא עושה רושם כל כך, כמו כשיש קושיא שכואבת ואזי התירוץ מתקבל בשמחה.

דרך הלימוד נ"ל לדמות למחרות כי כל תיבה ומשפט בתורה הן חרוז נפלא שצריך לעיין בו תחילה בפני עצמו ללמוד אותו היטב ולכן בזה גלשתי גם מעבר לקשר העניין לתורה, ואח"כ לעיין בו כיצד נקשר לתורה, וכן לעבור מחרוזת לחרוז אע"פ שעדיין לא נקשרו היטב החרוזים כולם זה לזה. וכך נהגתי בכל מקום שכתבתי הערה ולפי מסקנת ההערה ביארתי את הפשט המשולב בגרסא.

וכל זה עדיין בחי" הזורעין בדמעה", כי עיקר ה"ברינה יקצורו" זה למצא את החוט החזק שיחרוז את כל החרוזים היטב דהיינו לתפוס את מהלך התורה באופן שכולל את כל הפרטים בלא שישאר פרט מיותר שכביכול אין בו צורך למהלך התורה. וזה השתדלתי לעשות אחרי לימוד כל התורה בעיון כתבתי הקדמה לתורה שהכוונה בה לכד מביאורי מושגים קשים להבנה, העיקר לעשות סיכום קצר שכולל את כל החרוזים ופושט את כל הספיקות כפי שנתבררו בעיונים שבהערות. (אמנם כיון שאין ביהמ"ד בלא חידוש גם בהקדמה נתחדשו דברים שלא תמיד העתקתי אותם להערות) (זו היתה כוונתי ועדיין אני מצפה להצליח יותר)

דפי הליקוטי מוהר"ן בצורת הדף נלקחו מליקוטי מוהר"ן המדויק, מהדורת תקפא שהיא גרסת מוהרנ"ת שהדפיס בביתו, מוגה בהשוואה לשאר מהדורות. ובתוספת מ"מ הישנים וחדשים. שנדפס מבת תשעח בירושלים.

הערות אפשר להפנות למייל: lezavotlaze@gmail.com

^אהשתדלתי מאד כל ביאור להקדים לו את הקושיא המכריחה אותו וכל קושיא התחלתי בלשון צ"ע כדי להקל על מי שרוצה לעיין בעיקר בקושיות.

^בעיון חיי מוהר"ן אות שפט שכל תורה של רבינו אע"פ שהיא חדרים חדרים היא קשר אחד הדוק, ועיין תורה סה שהתפלה של רבינו היא אחד ממש ובסופה עדין אחז בתחילתה וכן מסתבר שמי שאמר על עצמו שוכח ליחידה דיחידה אצלו התורה והתפלה הן כל אחת ושתייהן יחד אחדות פשוטה.

הודעה:

כל הביאורים הם בדרך אפשר והצעה בלבד.

כי מי יודע עומק כוונתו ובפרט אנו והלוואי שגם במה שכיוון למדרגתי לא שבשתי, ורק כיון שציוה לעיין ולחדש בתורתו אנו מקיימין דבריו על פי שכל הפשוט שלנו וכדברי מוהרנ"ת הנוקבים שכל מה שמקבל מרבו צריך לידע שעדין אינו יודע כלל, כי כפלים לתושיה, כי מאד עמקו מחשבותיו, כי דבריו הם כמעט הנובע והם בחינת מים עמקים עצה בלב איש. וצריך בכול פעם לעיין היטב בדבריו הקדושים ולחתור ולשאב מהם עצות נפלאות באפן שיוכל להציל את עצמו משטף מים רבים של זה העולם. וכל מה שידע ויוציא מדבריו צריך לידע ולהבין ולהאמין שעדין אינו יודע כלל עד היכן מגיעים עמקות דבריו העמקים מני ים וכו'. רק במה שהרשה יכול להתבונן מהם עצות לעבודתו ותפודתו, אבל עצם תורתו ואפלו שיהותיו הקדושות אי אפשר להשיג בשום אפן וכמו שאמר רבותינו זכרונם לברכה, הרבה למדתי מרבתי ולא חפרתי מהם אלא וכו'. עכ"ל

ועיקר כוונת החיבור הזה הוא לבאר הפשט באופן שכל אחד יוכל ללמוד ולעורר קושיות ללימוד בעיון ולפתוח את המראה מקומות להקל על הלימוד בעיון. ולרגע לא שכחתי את אנ"ש החריפים שאם יעינו בזה מסתמא יהיו להם הרבה הערות, והרבה חדושים שעמלתי שעות רבות להבין ולחדש מסתמא אצלם הוא דבר פשוט שמיד עלו עליו. כל מעלתי עליהם היא רק הסבלנות לעמול ולטרוח הרבה שעות עמ"נ להגיש כשלחן ערוך את הדברים להקל על הרוצה ללמוד בעיון, כיון שלא מצאתי אחר שעשה זאת.

התנצלות:

אמנם מעט בכרסלב העיון לפרסם חידושיהם חלקם כדי לא להיקרא בעל המחבר וכו' ב תארי כבוד

וחלקם כנראה מחשש שלא יצאו חובת הזהרת רבינו בתורה כאות ח' שאין לדרוש לרכים אלא דברים המבוררים לו כאחותו שאסורה לו כמבואר בשבת קמה:, ואע"פ שהזהיר בתורה סא' (סוף אות ה') שכ"א חייב להאמין בחשיבות חדושו, מסתמא כוונתו להאמין אבל לא לדרוש ולפרסם.

אבל כיון שאמר אני חדש מלא ישן ולא ידוע שבזה דווקא יצא לחדש ולחלוק על מפרשים רבים שהאריכו בחיוב כתיבת חידושים עיין מהרש"א ב"ב י: שעל זה אחז"ל פסחים נ. אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו ובספר חסידים אות תקל מי שגילה לו הקב"ה דבר, ואינו כותבה ויכול לכתוב, הרי גזול מי שגילה לו, כי לא גלה לו אלא לכתוב, דכתיב (תהלים כה יד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם, וכתוב (משלי ה) יפוצו מעינותיך חוצה, וזה שכתוב (קהלת יב יד) יביא במשפט על כל נעלם, שגורם שנעלם, אם טוב שגילה לו אם רע, שאינה כותבה: ובביאור ברית עולם להחיד"א שם. הוסיף בשם ספר לב אריה שכתב בהקדמתו משם רז"ל שבזמן שבית המקדש קיים כשארם מקריב קרבן מתכפר לו וכשארם כותב בספר מה שלומד איזה חידוש הכתיבה זו עולה לו במקום קרבן.

ובזה פי' הרב הנ"ל את הכתוב זבח ומנחה לא חפצת וכו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר כתוב עלי שיעלה במקום קרבן.

עוד עי"ש בשם ספר רבינו אפרים על התורה כתב יד פרשת כי תשא שכתב בשם רבי אליעזר מגרמיזא ז"ל שכל מי שמגלין לו רזי תורה מן השמים ואינו כותבו עתיד ליתן את הדין עכ"ל.

ועיין שפתי כהן למוה"ר מרדכי הכהן מגורי הארז"ל בהקדמת ספרו בזה"ל "ניתנה רשות למי שחננו ה' קצת דעה וחכמה ובינה לבאר ולפרש מה שקבלה נשמתו בסיני ואם לא יכתבם נראה לי שהוא נענש כמו הנביא שהוא כובש נבואתו שחייב מיתה.

ועיין בספר מחשבות חרוץ לר' צדוק הכהן אות טו שכתב שיש גם חיוב לפרסם כי שמא יש בדבריו איזה חידוש השייך לחלקו ולא נגלה לשום אדם והוא לכך נוצר לגלותו בעולם, ואם לא, ח"ו יצטרך להתגלגל.

עוד עיין בספר קהילות יעקב ז"ע שכתב בהקדמת ספרו בשם ספר תורת גיטין מאמר הקדמון שדבר טוב אחד בספר מציל על הספר כולו. עכ"ל.

לכן אולי ע"י הודעה והתנצלות הנ"ל אפשר כן לפרסם איזה חידושים גם לפחותים כמונו, ואנו תקווה שעכ"פ דבר טוב אחד יש גם בחיבור זה ויציל על הספר כולו.

ואע"פ שהרמב"ם מזהיר באגרות קדש מאמר קדוש ה' שלפני שדורש לרכים יהזור ד"פ אבל מה שכותב צריך לחזור אלף פעמים, מסתמא הכוונה להוראה למעשה ואע"פ שבדאי בדברי רבינו יש הוראה בקיום עצותיו ועניני השקפה למעשה, מסתמא בדרך לימוד מותר דאל"כ לא שבקת חי. ומסתמא גם הזהרת רבינו הנ"ל אפשר לפרש כך.

עכ"פ אם טעינו והזהרתם היא בכל עניין, אולי ראוי לכנות את הביאור חברותא, כי חברותא דרכו לומר גם את ספקותיו ולא רק דברים המבוררים כאחותו שאסורה.

עוד עניין חתימת שם המחבר היא סוגיא בפ"ע עיין ספר חסידים שם שחכמים ראשונים נמנעו כדי שלא להנות מהתורה ועיין שם סימן ח' שרשב"ג מ' הרוגי מלכות תלה בזה סיבת הריגתו עוד עי"ש סימן פד שמנכין לו מזכויותיו, אמנם יש מקשים א"כ מאי משמאלה עושר וכבוד. מאידך רובא דעלמא נהגו כן לציין שמם ונ"ל הטעם או שצויין ע"י תלמידיהם או שכל היחס לפירוש הוא כפי גדולת המחבר בחכמה ויר"ש לכן חששו שאם לא יצינו שמם לא ינהגו כבוד ראש בדבריהם.

לעורך על חשיבות העיון בתורה של רבינו:

עיינ חיי מוהר"ן סימן שמו שאמר שפּוֹב לְקַבֵּעַ לְעַצְמוֹ שְׁנֵי שְׁעוּרִים לְלַמֵּד סְפָרָיו הַקְדוּשִׁים, שְׁעוּר אֶחָד פְּשוּט לְלַמֵּד בְּמַהֲרָה הַרְבֵּה מְאֹד כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה שְׂגוּר בְּעַל-פֶּה, וְשְׁעוּר אֶחָד לְלַמֵּד בְּעֵינֵי גְדוּל. כִּי יֵשׁ עִמָּקוֹת גְּדוּל וְנִפְלָא בְּסִפְרָיו. וְעֵינֵי בְּמָקוֹם אַחֵר מְזַה מְעַנְנֵי עֵצִים הָעִמָּקוֹת הַגְּדוּל שֵׁישׁ בְּתוֹרָתוֹ הַקְדוּשָׁה וְהַנּוֹרָאָה מְאֹד עַד אֵין סוּף וְאֵין תְּכֵלִית:

ועיין תורה קה תנינא שהעיון בתורתו מסוגל לבטל הרהורים רעים כי הם באים מהמדמה ועיין ככבי אור (חכמה ובינה אות לו) לבאר דברי רבינו בסוף תורה כה שצריך לקרא שם חדש ליצה"ר דהיינו מדמה. הטעם כי המדמה הוא מדרגה שמינית ביצה"ר שנתחדשה כנגד התורה של רבינו ולפ"ז דווקא תורת רבינו מסוגל ביותר להכניע ולתקן את המדמה.

ועיין ח"מ סימן תקכ"א - שרבינו אמר כבר נתתי לכם כח המדמה כשר וטוב וכו'.

ועיין ביאור הלכות (תורה נר אות ד) - שהכוונה בעיקר לתורה נר שבה המשיך לאנשיו ובעיקר למוהר"ן מדמה זך וברור. ועי"ש אות ו' שכל אחד כפי התכללותו בו ובתורתו כן יזכה. (וכיצד ההתכללות בתורתו עיין בסוף תורה פז תנינא מש"כ רבינו דהיינו לעיין באותו מאמר ולזכות להבין בו ולעשות עמו איזה עבודה עי"ש)

ועיין תורה ח' תנינא אות ז' שעיקר האמונה תלויה בברור המדמה ועי"ש אות ח' שע"כ צריך מאד לחפש ולבקש מאד צדיק כזה שיכול להמשיך מדמה מבורר לאנשיו.

עוד עיין תורה עב תנינא שע"י הסתכלות בצדיק והצדיק בו זוכין להתנוצצות המוחין ולשפלות (שרק היא תקום בתחית המתים) ולגדולה כפי מדרגת מוחו.

ועיין בפל"ח שם אות ב' וד' עפ"י לק"ה תפלין ו' כז שגם ע"י לימוד ספרו מתקיים כל זה עפ"י המבואר בתורה קצב שפניו ושכלו של הצדיק נמצא בספרו.

ועיין ככבי אור (שיחות וספורים אות מג) הובא בחכמה ותבונה (סימן ב' אות טז) - שרבינו שאל את רבי אהרן תלמידו שהיה הרב של ברסלב למה לא תקח את ספרי ותעיין בו היטב עד שיעלה על דעתך איזה קשיא ואח"כ תוסיף ותעיין בו עד שתבין ותדע את התירוץ שע"ז.

ידועים דברי רבינו שכינה בשם אפיקורס את אותם שאמרו שתורתו גבוהה מדאי. ונראה פשוט כוונתו בזה שאין אחד שלא יכול למצא תועלת בספרו. וא"א לומר שהכוונה שכל אחד יש כמה תורות שמתאימות לו שהרי לא אמר זאת על ספרו אלא על תורותיו קודם שנעשו לספר א"כ בכל תורה בלקומי מוהר"ן יכול כל אחד בכל מדרגת הבנה למצא איזה תועלת נצחית ואמנם לכאורה צריך לומר זאת גם על כל חלק מתורה אבל בזה צ"ע. עכ"פ לפ"ז צריך זהירות גדולה וכל אחד לבחון עצמו אולי ח"ו הוא מאותם אלה שמכונים בפי רבינו אפיקורס. מה שנקט לשון אפיקורס דהיינו כופר במציאות הנבואה ובנבואת משה (רמב"ם תשובה ג' ח'), נראה כוונתו כיון שאמר בתורה מז תנינא שאסור לומר תורה אלא אם יכול לומר באופן שכל אחד ישמע רק מה שצריך לו ולא יותר. נמצא שמי שסובר שרבינו אומר תורה גבוהה הוא מטיל פגם בצדיק.

ואם תקשה שרבי אברהם בן נחמן זצ"ל שהיה גאון ועמקן עצום אמר ככבי אור (ששון ושמחה יז) הלוואי שאבין ואדע עכ"פ עשרת אלפים שנה לאחר התחיה דבור אחד מדבריו הנוראים כפי שידע אותו אדמו"ר ז"ל עוד בזה העולם. וא"כ מה הטענה על אזובי הקיר כמונו. אבל אדרבה משם ראייה כי המשך דבריו שם שעל כל זה רבנו בעצמו הזהיר לכמה וכמה שישתדלו לחדש בתורתו כמבואר בתורה קה תנינא שאפילו אם לא יכוון לכוונתו זה טוב, ומובן מזה שהיו לו כמה כוונות בדבריו הנוראים שגם אנו נוכל לידע ולהבין בהם קצת וכו' עי"ש.

מי שיש לו קצת הרגשה בליקומי מוהר"ן רואה בחוש שהספר לא נכתב לגאונים, ולא ליודעי קבלה, ולא ליודעי כל התורה כולה, אלא לכל אדם כפשוטו ממש ורואים בחוש שאדם פשוט יכול להתעורר מהספר של רבינו יותר מגאונים גדולים.

ויש גאונים גדולים ואפילו כאלה שכותבים פירושים על הספר אעפ"כ רואים בחוש שאין להם את ההרגשה והמסר של רבינו שמקבל חסיד פשוט של רבינו, כי הספר הזה צריך רק ביטול לרבינו זה הכל, וכמובן כשיש ביטול אזי ככל שהוא בעל כשרון ויותר בקי בספרים גם מוצא בו יותר טעם ועומק.

חברותא

ללימוד עיון

בספה"ק

ליקוטי מוהר"ן

קמא

דף קא:

תורה קמד

מאמר מי שמנצחין אותו ושמה מספח"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו מבאר כיצד כל אחד יכול לנצח את הקב"ה, בהתבודדות, דהיינו לנצח את מדת המשפט שלו (שבה הוא נקרא קב"ה, זעיר אנפין, הנהגת המשפט של מדה כנגד מדה, המחייבת אותו להעניש את החוטא) על כן מרוב אהבתו לישראל (ראה תורה קטו), הוא חפץ ומשתוקק מאד שיבוא אדם סגור עורך דין מוכשר, שיצליח לנצח במשפט, להתגבר בטענותיו על דברי הקטגור ובעלי הדין, ולבטל את הגזר דין שגזר על ישראל. וזהו "מזמור למנצח" זמרו למי שמנצחים אותו והוא שמח.

ליקוטי הלכות

או"ח ראה וברכות פרטיות הלכה ה אות יב – (בביאור הגמ' חולין ס בעניין קטרוג הלבנה) כי הלבנה פעלה בטענותיה שנצחה את ה' יתברך עד שהתחרט על המעוט וצוה שישראל יביאו עליו כפרה. ומה יצא לנו כמה רמזים ותקוות טובות שאנו בטוחים שבודאי לא יעזב אותנו עד שנשוב אליו באמת. כי על ידי שפעלה שד' יתברך התחרט ושב, מזה נמשך שרש התשובה כנ"ל. ועל כן בודאי נזכה לשוב כנ"ל. גם מאחר שראינו שיש כח להלבנה לנצח אותו בטענותיה, זה רמז ישועה לנו ולכל ישראל שמונין ללבנה שיש לנו תקוה שנוכה גם כן לנצח אותו יתברך בתפלתנו כמו שנצחה הלבנה אותו בטענותיה, כי ה' יתברך חפץ בזה שאנחנו נתגבר בתפלות ושיחות וטענות עמו עד שננצח אותו יתברך. וכמו שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה למנצח וכו'. זמרו למי שמנצחין אותו ושמה. כי ה' יתברך הוא נצחון אמתי בחינת וגם נצח ישראל לא ישקר, כי מואס בנצחון של שקר. ועל כן עקר נצחוננו הוא כשאנחנו מנצחים אותו עד שפועלים אצלו ששיבנו אליו. כי באלה הוא חפץ, כמו שכתוב וקראני ביום צרה אחלצך ותכבדני. וגם על ידי שד' יתברך בקש מישראל שיכפרו בעדו כמו שנאמר הביאו עלי כפרה כנ"ל, בזה הודיע להם שכפרתו כביכול תלויה בהם, שכביכול אינו יכול לתקן מעוט הירח שגרם אחיזת הסטרא אחרא שמשם אריכת הגלות, כאלו אין בידו לתקן כי אם על ידי ישראל שיכפרו בעדו, כי אין חבוש מתיר את עצמו מבית האסורים:

שיחות

עונג שבת (לרבי אפריםמל קראקובסקי) דף עז – ולכאורה קשה מאי מרמז הך דכתיב למנצח בנגינות וכו' (אחרי ספירת העומר) אך י"ל עפ"י דברי רבנו ז"ל בליקוטי קמא סימן קכ"ד שיר מזמור למנצח זמרו למי שמנצחין אותו ושמה כי כשמדבר לפני הקב"ה ומפרש שיחתו בטענות ובקשות רוצה לנצח את הקב"ה כביכול והשי"ת יש לו תענוג מזה ע"ב שולח לו דיבורים שיוכל לנצח אותו כביכול וכו' יעיי"ש ובודאי הנך דיבורים שמדבר לפני הקב"ה ומפרש שיחתו בטענות ובקשות הוא בשעת ההתבודדות שאומר רבנו ז"ל בליקוטי תנינא סימן כ"ה ההתבודדות הוא מעלה עליונה וגדולה מן הכל וכו' והוא עצה כללית וכו' על הכל יפרש שיחתו ויבקש מאתו יתברך כנ"ל וכו' והוא דבר השוה לכל נפש וכו' יעיי"ש ע"כ י"ל כי הגם שבכל יום ההתבודדות הוא מעלה עליונה וגדולה מן הכל עכ"ז בימי הספירה עליונה וגדולה ביותר כי אז ימי תיקון המדות שפוגמין בהם כמו שאנו אומרים בכל יום יתוקן מה שפגמנו בספירה וכו' וע"ז מרמז הפסוק הראשון למנצח בנגינות מזמור שיר וי"ל שאז בימי הספירה בשעת ההתבודדות שולח השי"ת לו דיבורים מענין תיקון הספירה שבכל יום עפ"י דברי רבינו ז"ל בליקוטי קמא סימן קפ"ב דע שכל מה שהעולם מדברים בספירה בכל ימי הספירה הם מדברים רק מהספירה של אותו היום וכו' יעיי"ש.

עוד שם עמ' רלב – יש לרמז בכתוב "בורא ניב שפתים" כי הכתיב הוא נוב והקרי הוא ניב, והכתיב עם הקרי הם י. ו. לרמז על נקודת מלאפום שהוא יוד ואו והוא בחי' התבודדת שמדבר בינו לבין קונו (תורה לד) שעיי"ז שמדבר לפני הקב"ה ומפרש שיחתו בטענות ובקשות רוצה לנצח את הקב"ה כביכול והשי"ת יש לו תענוג מזה ע"ב שולח לו דיבורים שיוכל לנצח אותו כביכול וכו' כמבואר כ"ז בדברי רבינו סימן קכ"ד ליקוטי קמא יעיי"ש כי הגמרא ברכות מפרש שגורה תפלתו בפי מזה הכתוב "בורא ניב שפתים", הרצון כי השי"ת משגר התפלה בפי ובהתבודדת זוכין לזה בודאי יה"ר שנוכה לבל הנ"ל.

קושיות

- א. נוצחין אותו ושמה – צ"ע איך אפשר לנצח אותו? שהרי הניצוח הוא שמכניע את האויב נגד רצונו עד שמודה לך/י. והקב"ה א"א לנצחו נגד רצונו.
- ב. נוצחין אותו ושמה – בפסחים קיט. הראיה לזה מתהילים קו "ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ", וצ"ע מה הראייה משם, אולי משה רבנו ניצח את הקב"ה רק בגלל שהוא בחירו? דהיינו צדיק מושל יראת ה'

(ירא ה' העושה רצונו כרצון ה') כמבואר במועד קטן/יג, שלמדו מכאן מי מושל בי? צדיק, שאני גוזר והצדיק מבטל. עוד אמרו שם שדוד המלך נקרא "תחכמוני" כי קיים בעצמו שמי שמשפיל עצמו נהיה כמוני, שאני גוזר והוא מבטל. ובב"מ פה.ו/א אמרו עה"פ "אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה", שמי שמחזיר בני אדם בתשובה הקב"ה גוזר והוא מבטל. ומשה רבנו היה בו את כל המדות האלה שהיה ענו מכל אדם והחזיר בתשובה את כל ישראל והיה צדיק ירא שמים שבדור.

ג. נוצחין אותו ושמוח – צ"ע למה צריך לנצח אותו, הרי כל דעביד רחמנא לטב עביד?

ד. עוד ראה שמות לב י' "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם" ופרש"י עפ"י שמו"ר – עדיין לא שמענו שהתפלל משה עליהם והוא אומר הניחה לי, אלא כאן פתח לו פתח והודיעו שהדבר תלוי בו שאם יתפלל עליהם לא יכלם. וראה דברים ט' יד "הרף ממני ואשמידם" ובברכות לב. ראה פרש"י שם שמכאן למד משה שיש בכוחו לבטל את הגזרה בתפילה. מבואר שהקב"ה לא יכול לבטל גזרות מעל ישראל וגם לא יכול לבקש בפירוש ממש שיתפלל על כך, אלא רק ברמז בלבד רומז לו להתפלל לבטל גזרה שהקב"ה בעצמו גזר היתכן? עיין תורה קב שיש להקב"ה שתי הנהגות בהנהגת העולם, כי יש רחמים קטנים (ועיר אנפין) ויש רחמים גדולים (אריך אנפין) ולרחמים גדולים צריך זכות גדולה כגון מסירות נפש אבל הנהגת הקב"ה הרגילה היא ברחמים שמצד המשפט מדה כנגד מדה ובמדה זו החוטא צריך להעניש, והקב"ה בהנהגה הרגילה לא יכול לבטל את הדין, כי הוא השופט על כן צריך סגור עורך דין טוב שידע להתגבר על קטרוג הקטגור בעלי הדין. על כן מרוב אהבתו לישראל הוא שמוח כשנמצא מי שיודע לטעון טענות שיבטלו את הגזר דין.

ה. נוצחין אותו ושמוח – בגמ' מביא לזה ראייה ממששה רבנו שאחרי חטא העגל ביטל גזרת שמד מעל ישראל בתפילתו. וצ"ע כי בכמה תורות (תורה עא וקיא) רבנו מבאר שהצדיק משלם על זה בייסורים, כמ"ש בחבורתו נרפא לנו, וכתוב אכן חליינו הוא נשא, וא"כ לכאורה זה לא ניצוח, אלא מקח וממכר, שהרי נותן את עצמו עבור כפרת ישראל.

ו. נוצחין אותו ושמוח – בפסחים קיט. הביאו לזה ראייה מתהלים פרק קו "ויאמר להשמידים לולי משה וכו'", דהיינו אחרי חטא העגל משה רבנו בתפילתו ביטל גזרת שמד מעל ישראל בתפילתו. וצ"ע מברכות לב. שם מבואר (עפ"י דברים א' א' ודי זהב) שבאותה תפילה משה רבנו הטיח דברים כלפי מעלה. עוד אמרו שם/ו' שמששה רבנו תפסו להקב"ה כאדם שתופס את חברו בבגדו, ואמר לו איני מניחך עד שתמחול ותסלח להם. נמצא אע"פ שתפילתו התקבלה, אבל עם תרעומת, היתכן שהוא שמוח על אף התרעומת?

ז. בפסחים שם בחרו לדוגמא דווקא את משה, אבל ראה שם בהמשך אותו פרק בתהלים קו כתיב "ויעמוד פנחס ויפלל" דהיינו שביטל גזרת שמד על החטא בשיטים עם בנות מואב, ואמרו בסנהדרין פב:ו' שעשה פלילות

¹ מועד קטן דף טז: – (שמואל ב כג-ג) "אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל מושל באדם צדיק מושל יראת אלהים" מאי קאמר? א"ר אבהו ה"ק אמר אלהי ישראל לי דבר צור ישראל, אני מושל באדם, מי מושל בי? צדיק, שאני גוזר ומבטלה. (שמואל ב כג-ח) "אלה שמות הגבורים אשר לדוד יושב בשבת וגו'". מאי קאמר? אמר רבי אבהו הכי קאמר "ואלה שמות גבורותיו של דוד יושב בשבת". בשעה שהיה יושב בשיבה, לא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אלא על גבי הקרקע, דכל כמה דהוה רַבִּיָּה עירא היאירי קיים הוה מתני להו לרבנן על גבי כרים וכסתות, כי נח נפשיה, הוה מתני דוד לרבנן והוה יתיב על גבי קרקע, אמרו ליה ליתב מר אכרים וכסתות, לא קביל עליה. "תחכמוני" אמר רב אמר לו הקדוש ברוך הוא, הואיל והשפלת עצמך תהא כמוני, שאני גוזר ואתה מבטלה.

מהרש"א – ה"ק אמר אלהי ישראל כו' מי מושל בי צדיק כו'. לשון רש"י בספר שמואל ורבותינו פירושו אמר דוד אלהי ישראל לי דבר אלי דבר צור ישראל ומושל באדם אני ומי מושל בי צדיק שאני גוזר גזירה והוא מבטלה עכ"ל וסיפיה דהאי קרא יראת אלהים ויש לפרש עד"ז ומי מושל בי צדיק ע"י יראת אלהים ע"ד שאמרו הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים זו הגזירה אינה בידי שמים שהצדיק מושל בי:

רבנו חננאל – ... כי מבטל בתחינתו גזירות של הקב"ה הרעות מלבוא על עמו ישראל.

תלמוד רבינו יחיאל מפריש – צור ישראל. אני צור ישראל. וראש אני על ישראל. ומושל באדם אני, אני מושל על ישראל שנקראו אדם שנ' ואתנה צאני וצאן מרעיתי אדם אתם: ומי מושל בי צדיק. הצדיק על ידי יראת אלקים שבו הוא מושל במקום, שהקב"ה גוזר גזרה עליו או על דורו והצדיק מבטלה בתפלתו....(וכן בב"מ פה.) דרש"י אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה' שאני גוזר ואתה מבטלה:

דף על הדף – תנן באבות (פ"ב מ"ד) הא היה אומר עשה רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך כרצונו. ובביאור הגר"א שם ציין הא דמבואר בגמ' כאן וכו': א"ר אבהו ה"ק אמר אלקי ישראל אני מושל באדם, מי מושל בי צדיק, שאני גוזר גזירה והוא מבטלה, ע"כ. וזה הפירוש: "כדי שיעשה רצונך כרצונו". והדבר נפלא.

¹ בבא מציעא דף פה. דאמר רב יהודה אמר רב ואמרי לה אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן ואמרי לה אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן כל המלמד את בן חבירו תורה וזכה ויושב בשיבה של מעלה שנאמר אם תשוב ואשיבך לפני תעמוד וכל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקדוש ברוך הוא גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר ואם תוציא יקר מזולל כפי תהיה

¹ ברכות דף לב. "ועתה הניחה לי ויחר אפי בהם ואכלם ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אבהו אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שתפסו משה להקדוש ברוך הוא כאדם שהוא תופס את חבירו בבגדו ואמר לפניו רבוננו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם:

¹ סנהדרין דף פב: בא וחבטן לפני המקום אמר לפניו רבוננו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל שנאמר ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף והיינו דכתיב ויעמד פנחס ויפלל אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות (ריב) עם קונו, בקשו מלאכי השרת לדחפו, אמר להן (הקב"ה) הניחו לו קנאי בן קנאי (בן לוי שקנה במעשה דינה) הוא משיב חימה בן משיב חימה.

דהיינו ריב עם קונו, עד שבקשו מלאכי השרת לדוחפו והקב"ה אמר להם הניחו לו קנאי בן קנאי הוא. משמע שלכל אחד אחר זו חוצפה!¹.

ח. בפסחים ק"ט. לשון הגמ' בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם. בשר ודם מנצחין אותו – ועצב. אבל הקדוש ברוך הוא נוצחין אותו ושמה. צ"ע לשון הגמ' משמע שהנושא הוא מדת בשר ודם, ולבאורה הל"ל להפך שלא כמו האדם שעצב כשמנצחים אותו, הקב"ה שמח כשמנצחים אותו.

ט. רבנו מביא את דברי הגמ' "למנצח שיר מזמור" מכאן שהקב"ה נוצחין אותו והוא שמח, ובהמשך התורה מבאר שכשאדם מפרש שיחתו בטענות ובקשות אזי הקב"ה שולח לו דבורים. וצ"ע שרבנו לא מבאר כיצד נלמד מהפסוק. אבל ראה רשב"ם שם שזה רמוז במילה למנצח. לשון מפעיל מדלא כתיב לנוצח משמע שנותן ניצוח לבריותיו שינצחוהו:

י. רש"י ורשב"ם פירשו שלומדים שהוא שמח מדכתיב למנצח ולא כתיב לנוצח, (לשון מפעיל) משמע שהוא נותן כח לבריות לנצחו. מכאן שהוא שמח בכך. וצ"ע הרי מבואר במכות י: שבדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו גם כשזה נגד רצונו ית', וא"כ מה הראייה מכך שעוזר לו לנצחו, שהוא שמח בכך?

יא. שמנצחין אותו ושמה – צ"ע מסנהדרין קז. שאמר דוד המלך אחרי חטא בת שבע גלוי וידוע לפניך שיכולתי לעמוד בנסיון הזה אלא כדי שלא יאמרו שעבד ניצח את רבו לכן עשיתי כעין חטא. כך הקשה העיין יעקב ותרצו החיד"א וכן יהודיע. ע"ש/ט.

¹ ראה תורה ח' תנינא שרבנו מבטאר שבגלל התגברות הניאוף שהיה אז, לכן פנחס כבוונה לא התפלל ברחמים ותחנונים, אלא תפלה בבחי' דין, שהסט"א תחשוב שהיא עזות, ותבלע אותה, וכיון שהיא תפלה של בעל כח היא תתקע בגרונו, עד שיוכרח הסט"א להקיא אותה עם כל הקדושות שבלע ע"ש. נמצא שדווקא בעל כח יכול זאת, וא"כ מה הגדר בזה? אבל ראה לק"ה שהקימה בחצות ותיקון חצות זה בחי' של תפילה בבחי' דין ובפרט הקינה עד מתי שבתיקון חצות. וראה עוד בזה לק"ה ציצית ה' ו' וברכת השחר ה' ב'. ויש בזה הרבה בחי' עיין הל' ציצית ה' כא כב שרה בבית אבימלך ואסתר בבית אחשוורש ובהל' מתנות כהונה ב' א' השחיטה בגרון זה בחי' תפילה בבחי' דין שעומדת לסט"א בגרון. ועוד. גם עיין שמות ה' כב למה הרעותה לעם הזה ועיין מש"כ על זה החת"ס שמות ו' ב.

² סנהדרין דף קז. – דרש רבא מאי דכתיב (תהלים נא ו) "לך לבדך חטאתי והרע בעיניך עשיתי למען תצדק בדברך תזכה בשפטך", אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא גליא וידיעא קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה.

מהרש"א – מ"ד לך לבדך וגו'. ר"ל ע"פ מ"ש כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו וא"כ נגד ישראל לא חטא באיסור א"א אבל לך לבדך חטאתי שאמרת לנשני בדבר ערוה לא בערוה גופה אלא בדבר הקרוב לערוה כגון זה ולא עמדת בנסיון בדבר זה חטאתי לך לבדך וקמך הרי ג"כ גלוי דאי בעי למכפיה כו' אלא אמינא שתצדק בדברך שלא אוכל לעמוד בנסיון ואל יאמרו העבד נצח למריה וק"ל:

³ עיין יעקב (על עין יעקב) פסחים אות (סא) שנוצחין אותו ושמה. וכדאמרינן נצחוני בני אבל בעבד מצינו שאמר דוד שלא יאמרו עבדא דנצח למריה כדאיאתא בפרק חלק דף קז וע"ש מ"ש שם: ואמר רב כהנא משום רבי ישמעאל. נראה דתלוי גם כן בדרשה דלעיל כיון שהקב"ה שמח כשמנצחין אותו כיון שהנצחון הוא מצד הגאווה ואין גבהות לפני המקום כי אתו את דכא וכדי שלא ינוצח ג"כ ממדת הדין לכך פושט ידו תחת כנפיהם לקבלם בתשובה:

פתח עינים לחיד"א פסחים ק"ט. – זמרו למי שנוצחין אותו ושמה וכו' ומ"ש בפ' חלק דף ק"ז שאמר דוד הע"ה דלא לימרו עבדא זכי למאריה היה דרך בדיחותא כמפורש בסבא קדישא פ' משפטים דף ק"ז. והרב עיין יעקב בסוגיין חילק דבעבד לא נאמר זה והיינו דאמר דוד הע"ה דלא לימרו עבדא זכי למאריה ויש להרגיש על הרב דהוא עצמו בסנהדרין שם דף ק"ז ברישא לחלק יצא בין עבד לבן ודוקא בן אמרו פ' הזהב דחייך קב"ה ואמר נצחוני בני אבל דוד הע"ה היה נקרא עבד ושוב קשיתיה מסוגיין ותיריך דהעולם לא ידעו זה וזהו דדייק דלא לימרו עבדא זכי למאריה וכו' ע"ש באורך וק"ק דהרב בסוגיין חילק כך ושם נסוג אחר מבח סוגיין. ותו מ"ש דהע"ה נקרא עבד הרי נקרא בן כדכתיב אמר ה' אלי בני אתה. ואין ספק דכ"ע הגם שנקרא בנים הם עבדים. ותו דאין לחלק חילוק זה כי גדלה מאד ענותנותו יתברך ומה גם אם דהע"ה היה פורש לקיים מצותיו כ"ש דהיה שמח הרבה כביכול. על כן נראה דהיה דרך בדיחותא כדקאמר הסבא ידעו לחלק אינו נראה דהני מילי היה דבר ה' אל דוד הע"ה ביחוד ומהיכן ידעו העולם. על כן נראה דהיה דרך בדיחותא כדקאמר הסבא קדישא. ובה פירש מהרש"א דהיינו דאמר ליה נתן הנביא מדוע בוית את דבר ה' לעשות הרע בעיני הכונה מדוע בוית וכי תימא לקיים דברו שאמ' דלא מצינא למיקם לז"א לעשות הרע בעיניו דמדתו יתברך לשמוח אמן מנצחין אותו, ודוק.

בן יהודיע שם – שם זמרו למי שנוצחין אותו ושמה. מקשים מהא דסנהדרין דף ק"ז ע"א שאמר דוד המלך ע"ה גלוי וידוע קמך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא, אלא אמינא דלא לימרו עבדא זכי למריה. וקשה לן יאמרו ומה בכך, דהא קאמר כאן נוצחין אותו ושמה. ותיריך הגאון חיד"א ז"ל דהתם היתה תשובה דרך בדיחות יעוין שם, ודוחק זה מאד. ונראה לי בס"ד דקושיא מעיקרא ליתא דודאי ניצוח מצד ידיעה או שיקול הדעת וסברא אי אפשר להיות כנגדו יתברך, דאי אפשר לשום בריה הן צדיק הן מלאך שישגי דבר אמת מצד הסברא או מצד ידיעה אשר לא יהיה זה גלוי לפניו יתברך חלילה, והחושב כן הרי זה כופר בעיקר, ומה שאמרו בגמרא דמצינא (ניט ע"ב) בעובדא דר' אליעזר בתנורו של עבנאי דאמר הקב"ה נצחוני בני, לא שהיה נצחון ממש חס ושלוש שם, אלא אמר כן בדרך חיבה שהיה מחבב אותם, והוא על דרך שאמרו רז"ל גם הקב"ה תמיה עמהם ואומר בני איך נצחתם, הרי זה דכתיב (זכריה ח' ו') כי יפלא בעיני העם הזה גם בעיני יפלא, ובאמת הוא יודע שהם לא נצחו היצר הרע בכחם אלא בעזרתו ועם כל זה אומר להם כדי לשמחם ויטב לבבם. ומה שאמרו כאן זמרו למי שנוצחין אותו ושמה, היינו בענין בטול הגזירה בהא דגזר לכלותם בשביל מעשה העגל, ובא משה רבינו ע"ה והתפלל לפני הקב"ה שיבטל הגזירה וקבל תפילתו וביטלה, וקרי לה נצוח שלבסוף דבריו יתברך בגזירה לא נתקיימו, אך באמת מי ביטל הגזירה הקב"ה בעצמו ביטל הגזירה על ידי שמחל. וכל מקום שאמרו רז"ל הקב"ה גזר וצדיק מבטל, דכתיב (שמואל ב' כ"ג ג') צדיק מושל יראת אלקים, לא אמרו צדיק מבטל אלא בלשון מושל, דבאמת הקב"ה בעצמו הוא אשר ביטל גזרתו, ורק מפני שביטל גזרתו בעבור אהבתו בצדיק ותפלתו, לכך תלו הביטול בצדיק. וכן אמרו מושל הוא לשון מושאל ואין נקרא נצוח מאחר דהקב"ה שגזר תחלה הוא אשר חזר וביטל דבריו גזרתו ורק מחמת שביטל גזרתו כדי לעשות רצון הצדיק. וחזן מדבר זה שהוא ענין ביטול גזרה לא שייך לומר לשון

יב. שמנצחין אותו ושמוח – ראה בניהו¹ שמדייק לשון הגמ' "בא וראה" דמשמע שהם לא דברי קבלה, אלא אפשר לראות בחוש. וצ"ע כיצד אפשר לראות בחוש שהקב"ה שמח שמנצחים אותו? ואולי אפ"ל שזה בא רבנו להוכיח שבאמת כל אחד יכול לראות זאת בחוש בהתבודדות כיצד באים בפיו דבורים לשכנע את הקב"ה שיעשה בקשתו, שלא העלה על דעתו, ואם הקב"ה לא היה שמח לא היה שולח לו דבורים לנצחו.

יג. היתכן שאיש מגושם עדין בבגדים צואים מתווכח עם הקב"ה ומתכוון על מנת לנצחו? לא טוב יותר שיבטל וישתוק ויקבל גזרת שמים בהכנעה וביטול? ונראה לומר ראשית שצריך שהכנעה לא תהי' הבשתיקה, כי אדרבה הקב"ה רוצה שידברו אליו זה המעלה העולה על הכל לחיות עמו בדבור וסיפור ובקשה ותודה, ואעפ"כ באמת נראה שיש לחלק בין בקשות גשמיות, לבקשות שמבקש בעבודת ה' שבזה צריך לשאוף ולבקש הרבה וגם למעלה הרבה ממדרגתי, אבל בדרך ארץ. אבל בקשות גשמיות צריך יותר זהירות שלא יהיה עושר השמור לבעליו לרעתו, והעיקר להודות על מה שכבר יש, ולבקש על מדת ההסתפקות. וכן על רפואה צריך להודות ולהפציר מאד ולשכנע רק לא להטיח דברים כלפי מעלה.

יד. וה' ית' יש לו תענוג מזה ע"כ שולח לו דבורים שינצח אותו כביכול – צ"ע ניצוח הוא הכנעת האויב נגד רצונו עד שמודעה למנצח. וכאן צ"ע היכן הניצוח הרי הקב"ה עושה זאת בשביל תענוג שמקבל והרי זה מקח וממכר קניין חליפין.

טו. צ"ע מדוע הקב"ה שמח שמנצחים אותו? וכיצד לומד רבנו ממה ששמח הקב"ה במשה שעמד בפרץ להצלת עם ישראל משמד לכל אדם שטוען על עצמו. ראה לקמן נראה שיש בזה שני עניינים אחד שהוא, השופט וצריך סגור שיטען כנגד הקטגור שהם מדת הדין. ובפרטיות עוד שמח כשאדם מתעורר מחשכת עולם הזה לטעון לפניו עד כמה רוצה להתקרב אליו לעבודתו בחיות ומסירות.

טז. בחולין ס: הקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים. ובתורה טו סוף אות ה' הקב"ה מתאוה לתפילתם של ישראל. וצ"ע שאצלינו משמע שמתאוה דווקא לתפילה שמנצחים אותו בה. ונראה שכל תפילה לבד מהלל והודאה היא נצחון שהרי מבקש שינוי טבע וכמבואר בתורה ז' שתפילה משנה את הטבע. כי מה שממילא יבוא מצד הטבע מה צורך לבקש. אמנם באמת מבואר במ"א שגם מה שמגיע בדרך הטבע טוב לבקש כדי שיהיה בבחי' שפע אדם ולא שפע בהמה.

הקדמה

רבנו מדבר כאן ממאמר חז"ל בפסחים קיט. שהקב"ה שמח שמנצחים אותו, ועוד גם נותן כח לבריות לנצחו. כמבואר בפרש"י ורשב"ם שם מדכתיב למנצח ולא לנוצח. וצ"ע מדוע הקב"ה שמח,

רבנו לא מבאר מדוע הקב"ה שמח שמנצחים אותו רק אומר שיש לו ית' תענוג מזה וצ"ע מדוע. ונראה לבאר בשני ביאורים הראשון (עפ"י הדוגמא שהביאה הגמ' ממה רבנו בחירו שעמד בפרץ) כי אחר שקבע הקב"ה חק ומשפט בהנהגת העולם אינו יכול לוותר לעם ישראל בניו אהובים², כמו שאמרו כל האומר הקב"ה ותרן יוותרו מעוהי. וכמבואר בתורה קטו שאוהב את המשפט אבל אוהב את ישראל עוד יותר עי"ש. ועל כן שמח כשנמצא צדיק שיוודע להמתיק את הדין מישראל או שיוודע ללמד עליהם זכות או שמקבל על עצמו יסורים במקומם.

נצח כנגדו יתברך, הן בענין ידיעה, הן בענין הבנה וסברא ושקול הדעת, כי הוא יתברך אלקי אמת ויודע מה שבלב ומה שריה ומה שעתידי להיות אין דבר נעלם ממנו, וכן דבר הנגזר מכח סברא ושקול הדעת, הכל גלוי לפניו שיוודע האמת ויודע מה שתחייב בו הסברא האמיתית, ויודע מה שיוכל זה לטעון ולהשיב קודם שירגיש וקודם שישגיג זה התשובה והטענה, דאי אפשר לשום בריה שישכיל בדעתו דבר שלא יעלה במחשבתו יתברך, והחושב הפך זה הרי זה כופר בודאי. ומה שאמר הקב"ה לדוד אי מנסינה לך לא יכלת, ודאי כן הוא האמת שלא היה יכול לכופר יצרו אם היה הקב"ה עוזב אותו בבחירתו שלא יעזור לו לכבוש את יצרו, ודוד המלך ע"ה נמי ידע דהכי הוא האמת, ומה שאמר אחר כך גלוי וידוע לפניך דאי בעיא למכפייה ליצרי הוה כייפינא, כוונתו דהוה כייף ליה על ידי תפילה שהיה משתדל להרבות בתפלה לפני הקב"ה שיעזרהו לשלוט ביצרו, וברית כרותה לתפילתו של צדיק שלא תשוב ריקם, ובודאי הקב"ה היה מקבל תפילתו והיה עוזרו לשלוט ביצרו, אך אמר אני לא השתדלתי על ידי תפלה לעשות לי עזר מאיתך כדי לכופר את יצרי, אלא הנחתי עצמי עוזב בבחירה שלי, כי חששתי אם אעשה כן העולם לא ידעו האמת שאתה עזרתי לכופר את יצרי על ידי תפלה, אלא אומרים עבדא זכי למריה, כי רואין שאתה אמרת בתחלה אי מנסינה לך לא יכלת לשלוט, ורואין דלבסוף שלטתי ביצרי, ולכך לא השתדלתי לעשות לי עזר מאיתך כדי לשלוט ביצרי אלא הנחתי הדבר על פי הבחירה שלי בלתי בקשת עזר ממך:

¹ בניהו פסחים קיט. – בוא וראה, שלא כמדת הקדוש ברוך הוא, מדת בשר. ודם. הא דאמר 'בא וראה' נראה לי בס"ד הכונה, הדברים האלו שאני אומר לך אינם דברי קבלה אלא בא אתה בעצמך לחקור ולדעת בענין זה ותראה בעיניך הדברים האלה כנים הם יען כי כל אדם יודע טבעו ומוגזר דודאי טבע כל האדם הוא שאם ינצחוהו יהיה עצב, ואילו מצינו באמת בהקב"ה נוצחין ושמוח, ונמצא אינו כמדת בשר ודם המדה של אלקים חיים. עכ"ל רבי יוסף חיים בן עטר.

² ראה גם ספר רמותים צופים ביאור על תנא דבי אליהו פרק ב אות נח – כי לשון למנצח הוא לשון מנצח את אחרים ולשון מנוצח מן האחרים והמנוצח אינו שמח. אבל מזמור הוא בשמחה רבה. ועל כן דרשו חז"ל (פסחים קי"ט). זמרו למי שמנצחים אותו ושמוח. היינו ממש כנ"ל שכיון שהקב"ה ברא טבע לכל העולם וקשה לפניו לשנות טבע העולם כמאמרם ז"ל (ברכות ד' ע"ב) כל האומר תהילה לדוד בכל יום. ועיין במהר"ל והצדיקים מנצחים אותו כביכול כמאמרם ז"ל (בבא מציעא נ"ט ע"ב) הקב"ה אומר נצחוני בני ומשנים טבע העולם בכללו כמו עמידת השמש והקב"ה שמח. ודוקא על ידי זה ישמח ה' במעשיו שאמרו שר העולם כדאיתא בפרק ג' דחולין (ס.). ופירוש למנצח מזמור שהמנוצח מזמר. ומילת מזמור חוזר לכאן ולכאן שלכך מזמור לדוד:

והביאור השני מה שרבנו לומד מכאן לכל אדם שהקב"ה שמח שמנצחו נראה לומר שאע"פ שבדאי כל דעביד רחמנא לטב עביד ואדם צריך לקבל באהבה כל מאורעותיו ובהמות הייתי עמך אבל, אע"כ אסור שזה יהיה בבחי' שינה, ועצלות וכבודות, כי יש אמונה פטולה שיכולה להביא לאפטיות, כמו אדם שמרוב סבל כבר לא עושה כלום להצלתו, ולפעמים אפילו נדמה לו שהוא מאמין גדול ובאמת הוא בטלן גדול. כי אדרבה כתיב ופרעה הקריב, הצרה צריכה לקרב אותו אל ה', ולעורר אותו לדבר להתעורר ולטעון ולשכנע את הקב"ה שיקרב אותו באמת, ויעזור לו להמתיק את הדינים. ונראה שזה עיקר העניין כאן שזה התענוג של הקב"ה שהאדם מאמין שכל מאורעותיו לטובה והקב"ה רק טוב ומיטיב ורוצה בטובתו ממילא יש עם מי לדבר, ועל כן כל חסרון וצער שיש לו אזי ביחד עם הקבלה באהבה גם מתקרב יותר להקב"ה, ומדבר עמו בחיות שיעזור לו לראות את החסד ורחמים שיש בחסרון, ואם הוא עונש כיצד יכפר עליו. והרבה פעמים עיקר הדין על האדם הוא בגלל שפונה לדברים אחרים, ממילא זה בעצמו שפונה אליו ית' ומגלה שרוצה לצאת מהחושיך והשינה שלו יכול להמתיק את הדין ובפרט כשמדבר עמו בטענות ושכנוע שיקרב אותו ומפרט כל מדה ומדה טובה בעבודת ה' עד כמה רוצה לזכות בה, ואין מי שיעזור לי רק אתה, ומודה על מה שיש לו.

ובאמת כנ"ל (בקושיות) צריך בזה זהירות גדולה כי היא עזות שרבנו בתורה כב מזהיר שהגבול דק מאד בין עזות דקדושה לעזות דסט"א, ומצינו אפילו צדיקים שאמרו עליהם בגמ' שהטיחו דברים כלפי מעלה כגון והנה אליהו בברכות לא/י² לוי הטיח דברים כלפי מעלה ונענש בתענית כה/י². ואפילו על משה רבנו אמרו כן/י². אמנם עי"ש שאע"פ שהטיחו נענו והתקבלה תפילתם, וראה פרי לצדיק לר' צדוק/י², ועי"ש שמבאר שבצד הפגום של מדה זו היא קליפת עמלק.

מדת הניצוח שרשה בספירת הנצח.

ספירת הנצח שמה בקודש ה' צבקות, ונוכרת כמעט תמיד עם ספירת ההוד ששמה אלקים צבקות. כי נצח והוד בקומת הספירות הן כנגד שתי רגלים, נצח ימין והוד שמאל, והן בחי' הכח הליכה ויציאה לחוץ, לכן שמן צבקות לשון צבא היוצא למלחמה, הביאור בזה עפ"י הסוד שיש שבע מדות שהן קומת הגוף, חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות. והן מהלך השפעת החכמה מהמוחין אל המלכות. בבחי' דכר המשפיע למלכות, שחסד וגבורה הם שתי הידים, ימין ושמאל, ותפארת היא הגוף, ונצח והוד הם הרגלים, ויסוד ברית משפיע למלכות. דהיינו שבתחילה השפעת החכמה נבחנת בימין חסד, כיצד לגלות את כל החכמה, ואח"כ בשמאל כיצד לסתור אותה, ואח"כ התפארת, הוא שלישי המכריע, כיצד להשפיעה לפי הכלים של המלכות, ואזי יורד לנצח להתעבות לעצה מעשית, ולהתגבר על הקליפות הסובבות את המלכות, דהיינו לצאת למלחמה בסט"א, וי²/לכן השם של מדה זו הוא הויה-צבקות/י². והנצח היא רגל ימין, בחי' כח ההליכה היוצא לחוץ להלחם, וי²/לכן בנצח נמצאת גם מדת העזות המסוכנת (כמבואר בתורה כב שיש גבול מאד דק בין עזות

² ברכות דף לא: - ואמר רבי אלעזר חנה הטיחה דברים כלפי מעלה שנאמר ותתפלל על ה', מלמד שהטיחה דברים כלפי מעלה. ואמר רבי אלעזר אליהו הטיח דברים כלפי מעלה, שנאמר "ואתה הסבות את לבם אחורנית". אמר רבי שמואל בר רבי יצחק מנין שחזר הקדוש ברוך הוא והודה לו לאליהו דכתיב "ואשר הרעותי":

³ תענית דף כה. לוי גזר תעניתא ולא אתא מיטרא אמר לפניו רבונו של עולם עלית וישבת במרום ואין אתה מרחם על בניך אתא מיטרא ואיטלע אמר רבי אלעזר לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי מעלה ואיטלע.

⁴ ברכות דף לב. ואמר רבי אלעזר משה הטיח דברים כלפי מעלה שנאמר (במדבר יא ב) "ויתפלל משה אל ה'" אל תקרי אל ה' אלא על ה', שכן דבי רבי אליעזר בן יעקב קורין לאלפין עיינין ולעיינין אלפין. דבי רבי ינאי אמרי מהכא (דברים א א) "ודי זהב" מאי "ודי זהב" אמרי דבי רבי ינאי כך אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם, בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שאמרו די, הוא גרם שעשו את העגל.

פרש"י - הטיח. לשון זריקה כמו כמטחוי קשת (בראשית כא):

⁵ פרי צדיק לר' צדוק הכהן פורים אות ה - קליפת עמלק והמן הוא חוצפה וניצוח כלפי שמיא והוא כמו קליפת בלעם שאף שנאמר לו לא תלך עממה לא תאור את העם וגו', ואף על פי כן הלך ועליו אמרו (סנהדרין קה). חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני בו, וכמו כן עמלק והמן ידעו יקרות ישראל ואף על פי כן עמדו בחוצפה כלפי שמיא לקטרג על ישראל למעלה כמו שאמרנו. וענין מדה זו נצמח מבחינת זה לעומת זה שברא השם יתברך בקדושה ענין הניצוח כלפי שמיא לטובת ישראל כמו שאמרנו (פסחים קט). זמרו למי שנוצחין אותו ישמח בו, הקב"ה נוצחין אותו ושמח וכו' ועל דרך שאמרנו (ב"מ נט ע"ב) מאי עביד קב"ה בו, קא חייך ואמר נצחוני בני בו, שיודעים ישראל שזהו בעצמו רצון השם יתברך שנוצחין פנינו לנצחו לטובת ישראל. וכדאיתא (תענית כה). על לוי שהטיח דברים כלפי מעלה ואמר עלית וישבת במרום בו, והגם דנענש על זה דאיטלע מכל מקום הועיל לכלל ישראל ואתא מיטרא. ומוזה נסתעף ענין החוצפה והניצוח למעלה בזה לעומת זה בקליפת עמלק להרע לישראל ואחריתו עדי אובד כמו שנאמר האויב תמו וגו', וה' לעולם ישב כונן למשפט כסאו:

⁶ ועיין שערי אורה - השער השלישי והרביעי - הספירה השמינית והשביעית, ודע כי שתי מידות הללו הנקראות יהו"ה אלהים צבאו"ת, מהם נמשכין כל צבאות העולם, עליונים ותחתונים למיניהם, ומהם נמשכין כל מלחמות העולם. ובמקום זה הוא סוד הקנאה, והוא סוד קנאת י"י צבאות תעשה זאת (ישעיהו לו, לב)

⁷ ובאמת צ"ע מדוע הויה ולא א-ל, שהוא השם של חסד כמ"ש חסד א-ל כל היום? אבל הויה היא השם של רחמים ספירת התפארת שהוא בקו האמצעי דייקא.

⁸ העניין כי בעת התגברות מדה זו, היא פועלת בבחי' רגלין, שהרי נצח והוד הן בחי' רגלין, זו בחי' קנאות שבה כח ההליכה פועל, וידוע ברגלין אין כמעט שכל רק של הליכה ועמידה, לכן בעת התגברות מדת הניצוח המטרה מקדשת את האמצעים, וכל הון יקר מאבד ערכו

דקדושה לעזות דסט"א). וידוע שמדות הנצח והודו הן תמיד ביחד/ט"ו (ע"ח שער לט פרק ג' ופרק ו'), וכן בקומת האדם קשה ללכת על רגל אחת. והסיבה לפי הנ"ל, כי הנצחון אינו סוף דבר, אלא עד שהוא מביא גם את האויב להודות באמת, והיא מדת ההוד. ואז כשהמלכות כבר מוכנה לקבל את האמת, אזי היסוד הוא מדת ההתקשרות, משפיע את החכמה מהתפארת בכח ההולכה של נ"ה, אל המלכות. נמצא שמכל השבע מדות, המדה הרביעית נצח, היא המדה המתנצחת ולוחמת בסט"א הסובב את המלכות. וכאן מבאר רבנו שיש בחי' כזו גם כלפי הקב"ה שאדם יוצא כביכול למלחמה עם הקב"ה, כמו עורך דין בבית משפט שבכל כוחו מנסה לשכנע את השופט שלא יקבל את דברי הסנגור.

עד כאן ההקדמה

✳

תורה קכד [י]

שיר מזמור למנצח/כ"א [כ"ב]/כ"ג, חז"ל בגמרא למדו מלשון זה שהוא שבח להקב"ה, דהיינו זמרו למי שמנצחין אותו ושמח כמובא בגמרא (פסחים ק"ט.)/כ"ד [כ"ה]/כ"ו ואע"פ שלא כתוב למנוצח, מבואר

לעומת מטרת הנצחון, וכן מצינו במלכים שכדי לנצח מבזבזים אוצרות שומן רב דרוש להשיגם. (זה טעם בהלכה של קנאים פוגעים בו, שאם בא להתייעץ בשכל, אזי אסור אלא רק כשהקנאות עצמה פועלת, דהיינו בחי' ההחלטה הנעשית הַרְגֵל בחי' רגל שהיא מדת הנצח) ^ט והשמות של שתי ספירות אלו הן הויה צבקות ואלקים צבקות. כי צבא מלחמה יוצא להלחם ע"י כח ההליכה, והחילוק ביניהן הוא שהנצח הוא בקו החסד וההודו הוא בקו הגבורה והדין, וזהו ענין ההתנצחות שמדובר בה כאן דהיינו מלחמה בזולתו להביאו להודות בניצחונו, וכיון שמדות מדת הנצחון היא להכניע את הזולת, ממילא מצד עצם מהותה אין לה שום התייחסות לטענות הזולת, אפילו כשהן צודקות ואמתיות.

^ט לא ידוע מתי והיכן נאמרה

^{כ"א} **שיר מזמור למנצח** – צ"ע כי לשון הגמ' שציין מוהר"ן פסחים ק"ט. מאי דכתיב למנצח מזמור לדוד. ואילו רבנו נקט פסוק אחר יותר קרוב ללשון תהלים פרק פח שיר מזמור לבני קרח למנצח, או פרק סו למנצח שיר מזמור. רק הקדים תיבת שיר.

עוד נראה להעיר שהגמרא מביאה פסוק שאמר דוד ואילו רבנו לשונו יותר קרוב לפסוק בפרק סו שאמר מנשה (מלבי"ם שם) או בפרק פח בני קרח.

^{כ"ב} הקרוב ללשון רבינו בתהלים סו א' למנצח שיר מזמור. ושם פח א שיר מזמור לבני קרח למנצח

^{כ"ג} **תהילים פרק פח (א) שיר מזמור לבני קרח למנצח על מחלת לעגות משביל להימן האַרְחָי:**

תהילים פרק סו (א) למנצח שיר מזמור הריעו לאלהים כל האַרְרָי:

^{כ"ד} **פסחים ק"ט**. – אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי מאי דכתיב (תהילים ד–א) למנצח מזמור לדוד זמרו למי שנוצחין אותו ושמח בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם ודם מנצחין אותו ועצב אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח שנאמר (תהילים קו–כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו.

רש"י – למנצח – מדלא כתיב לנצח משמע שנותן כח לבריות לנצחו:

רשב"ם – למנצח. לשון מפעיל מדלא כתיב לנצח משמע שנותן ניצוח לבריותיו שינצחוהו: לולי משה בחירו. אלמא קרי ליה בחירו משום דעומד בפרץ לפניו ומדמשבח ביה משמע שמח הוא בכך.

מהרש"א – ביו"ד זמרו למי כו' לעיל אמרינן דתהילים נאמר ב' מיני שבח וחשיב למנצח מזמור בתרתי ולהכי קאמר אם בניצוח למה מזמור ואם מזמור למה ניצוח אלא זמרו על הניצוח ששמח הקדוש ברוך הוא ומייתי ליה שנ' לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו וגו' דעמידתו בפרץ לפניו הוא כמו ניצוח ומדקרי ליה הכא בחירו משמע דעל כך בחר הקדוש ברוך הוא בו שיפה עשה שנצחו וק"ל:

רי"ף (על עין יעקב) אות (סא) מאי דכתיב למנצח וכו'. יש לדקדק דנחזי דכתיב זמרו למי שנוצחין אותו אבל היכא רמיזא הכא ושמח ובקרא דלולי משה בחירו איכא למדרש דמשתבח ביה קרא וקרי ליה בחירו אלמא שמח הוא בכך כמו שמפרש רש"י ז"ל אבל בהאי קרא דלמנצח היכן מצינו שמח. ושם כיון שאמר דוד זמרו לישראל המנצח להקב"ה מכאן שהקב"ה שמח דאל"כ היאך יזמר לישראל שמנצח וכביכול הוא עצב אלא ודאי שהקב"ה שמח בזה:

דף על הדף – וצריך ביאור היכן רמיזא בפסוק שהקב"ה שמח כשמנצחין אותו. ותירץ **בבינה לעיתים** (ח"א דרוש ב') על פי מה דאיתא בספרי (ואתחנן) על הפסוק הניחה לי שהקב"ה פתח לו למשרע"ה שיתפלל לפניו שיסיר את כעסו מישראל.

^{כ"ה} שם הגרסא למנצח מזמור לדוד ופירשו רש"י ורשב"ם מדלא כתיב לנצח משמע שנותן כח לבריות לנצחו. וכן הגרסא בעין יעקב ובליקוט שמעוני ישעיהו מג רבו תנו ותהלים ד' רבו תרכו וצ"ע גרסת רבינו שיר מזמור למנצח. מה שקשה כאן בטנזורין קו עיין פתח עינים להוד"א וכן יהודיע על פסחים שם.

^{כ"ו} **מדרש תהלים** – מזמור ד – למנצח בנגינות. המזמור הזה נאמר בג' מיני שבח, בניצוח. בנגון. במזמור. בנגינות שהוא של נבואה, כמה דאת אמר, (מלכים ב–ג, טו) והיה כנגן המנגן. למנצח למי שהוא נאה לנצח, למי שנצחו נצח נצחים. דבר אחר למנצח, למי שמנוצח מבריותיו. מלך בשר ודם **מנצחים אותו כועס**, אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח, שנאמר (תהלים קו, כג) ויאמר להשמידם לולי משה בחירו:

ילקוט שמעוני תהלים פרק ד המשך רמז תרכו – **למנצח בנגינות מזמור**. זה המזמור נאמר בשלשה מיני שבח, בנצוח, בנגון, במזמור. נגינות הוא לשון נבואה כמה דאת אמר והיה כנגן המנגן, למנצח שהוא נאה לנצח למי שנצחו לנצח נצחים, למנצח למי שהוא מנוצח מבריותיו. אמר רב כהנא משום ר' ישמעאל ב"ר יוסי זמרו למי שמנצחין אותו ושמח, בוא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, ב"ו נוצחין אותו ועצב, אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו:

בפרש"י שלומדים שהוא שמח מדכתיב למנצח ולא כתיב לנוצח, (דהיינו מדנקט לשון מפעיל) משמע שהוא נותן כח לבריות לנצחו מכאן שהוא שמח בכך/י¹⁰.
 בגמ' שם הביאו לזה ראייה מחטא העגל שהקב"ה אמר להשמיד את ישראל, ומשה רבנו ביטל את הגזרה כמ"ש תהילים/כ"ח וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לִילֵי מִשָּׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בְּפָרֶץ לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית. נמצא שמושה רבנו ניצח את הקב"ה וביטל את הגזרה, ואעפ"כ מכונה כאן בחירו משמע שהקב"ה שמח על כך שנצחו (והר"ף על עין יעקב).

רבנו לומד מכאן עצה לכל אחד, ואומר שכל אחד יש בכוחו בהתבודדות לגרום לקב"ה שיתן לו כח לנצחו. **כי כשמדבר לפני הקב"ה ומפרש שיחתו בטענות ובקשות, רוצה לנצח את הקב"ה כביכול, והש"י יש לו תענוג מזה [כ"ט]ל.** ע"כ שולח לו דיבורים שיוכל לנצח אותו כביכול, כמבואר שם בפסחים ק"ט בפרוש הרשב"ם/ס"א¹¹, ורבנו מבאר הטעם/ל"ב¹² כדי לקבל התענוג. כי בלא זה בוודאי לא הי' אפשר לבשר ודם לנצח את הקב"ה, אך הש"י עצמו שולח ומזמין לו דיבורים וטענות לנצח אותו כנ"ל כי התענוג של הקב"ה שאדם מגושם מתוך העולם הזה החשוך מתעורר, לפנות אליו בחיות וברצינות נעשה טוען ועורך דין וסנגור של עצמו ומשתדל לערוך דבריו בטוב טעם לפני מי שהכל תלוי רק בו :

וכנ"ל שהעולם הזה מרמה ומטעה בין ברוב טובה ובין ברוב חסרונות, מסית ומדיח מהאמת, וראה תורה ט' שיש גם שישנים את ימיהם בגלל תאוות אכילה, ויש רבים זקנים כבר בתחילת ימיהם, עם סדר יום מחייב, ואין להם ראש למה שנדמה להם כחסידות ועבודות של צדיקים, המשותף לכולם שהם כמו דג מת במים הזדונים של עוה"ז הסוחפים אותם. ועל זה אומר רבנו כאן שהקב"ה שמח כשמנסים לנצח אותו דהיינו ששמח במי שמתאמץ ונלחם במים הזדונים והנהגת הטבע, ומבקש מהקב"ה שיקרב אותו ויעלה אותו מעל להנהגת הטבע להנהגת השגחה (ראה תורה ז' תנינא) ועל כן אמר רבנו מעלה גדולה מן הכל היא ההתבודדות, שפונה אליו ית' בחיות ולא מתוך שינה. ומדבר ומשכנע כמו שמדבר אל מלך שהכל בידו. ונעשה עורך דין וטוען רבני של עצמו, מתוך הבנה פשוטה שרק זה יכול להציל אותו משטף מים רבים.

ונראה להוסיף כנ"ל בהקדמה שצריך להזהר שמרוב טענות ושכנוע לא יטיח דברים כלפי שמיא, ולדבר ביראת שמים כמאחז"ל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים, ואע"פ שרבנו אמר לדבר עם הקב"ה כמו עם חבר, הכוונה מצד שמגלה לו כל מצפוני לבו. כך נ"ל/ל"ג¹³

עד כאן ביאור חברותא על תורה קכד

למנצח בנגינות. נצח למי שהוא קלוט בפיהם של צדיקים לקלוט. דבר אחר למי שהוא נותן הנצח לבניו במצרים בעמלק בסיחון בעוג במלכי כנען. דבר אחר למי שהנצח שלו שנאמר לך ה' הגדולה והגבורה והנצח, ה' כגבור יצא, ויצא ה' ונלחם, ה' איש מלחמה. דבר אחר למי שהוא מבקש להנצח, אמר הקב"ה כשאני נוצח אני מפסיד, נצחתי בדור המבול בדור הפלגה בסדומיים ואבדתי, משה נצחו ונשתכר כל אותם אוכלוסין:

¹⁰ צ"ע מה הראייה מזה הרי בדרך שאדם רוצה לילך מוליך אותו הקב"ה גם כשרוצה לעשות נגד רצון ה' ית. כמבואר במכות י':

¹¹ תהילים פרק קו (ט) יַעֲשֵׂנוּ עֵגֶל בְּחֶרֶב וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְמַסְכָּה: (כ) וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדָם בְּתַבְנִית שׁוֹר אֶכֶל עֵשָׂב: (כא) שָׁכְחוּ אֶל מוֹשִׁיעֵם עֲשֵׂה גְדֻלוֹת בְּמִצְרַיִם: (כב) נַפְלְאוֹת בְּאֶרֶץ חָם נוֹרְאוֹת עַל יַם סוּף: (כג) וַיֹּאמֶר לְהַשְׁמִידֵם לִילֵי מִשָּׁה בְּחִירוֹ עֲמַד בְּפָרֶץ לְפָנָיו לְהַשִּׁיב חַמְתּוֹ מִהַשְׁחִית:

¹² עין שיחות הר"ן ס"ט

¹³ שיחות הר"ן סימן סט - "זמרו למי שמנצחין אותו ושמח" (פסחים ק"ט). כי צריכין לנצח אותו יתברך כביכול. כי אף על פי שנדמה להאדם שהשם יתברך אינו רוצה לקרבו מחמת שקלקל הרבה, וגם עכשו אינו מתנהג כראוי כרצונו יתברך, אף על פי כן צריך האדם לחזק עצמו ביותר ולהשתטח עצמו לפניו ולפרש כפיו אליו יתברך שירחם עליו ויקרבהו לעבודתו כי אף על פי כן אני רוצה להיות ישראלי. נמצא שרוצה לנצח את השם יתברך כביכול, והשם יתברך יש לו שמחה מזה שמנצחין אותו כביכול:

¹⁴ כנ"ל שמדייק מלשון למנצח ולא לנוצח, משמע שנותן כח לבריות לנצחו.

¹⁵ כי פשט הגמ' לפי רשב"ם משמע שהקב"ה נותן כח לבריות לנצחו כיון ששמח שמנצחים אותו, אבל לא מבואר מדוע הוא שמח, ורבנו מוסיף שיש לו תענוג מזה.

¹⁶ אני לא ראוי לומר מוסר אבל שמעתי פעם מחבר שהבין מדברי רבנו שצריך לדבר אליו ית' כמו אל חבר שהכוונה גם כגון עם כוס קפה ורגל על רגל, ונראה שזה סתירה ליראת שמים שהיא איזה יראה ופחד מרוממותו ית' שצריך שיהיה תמיד וכ"ש כשמדברים אליו. ואפילו מי שלא זוכה להרגיש אבל לכל הפחות לעשות כאילו מרגיש. מאידך נראה שלפעמים מרוב יראה כביכול, אדם מבטל לגמרי מהתבודדות. ואולי טוב יותר שינהג בקלות כנ"ל, ובלבד שיעשה את העצה העולה על הכל.

